

Společnost, jedinec, kultura - základní teoretické koncepty

Sociologie kultury 3AM182

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Úvodní hra: Nejrozšířenější přísloví

- 1) Vezměte si prosím kus papíru.
- 2) Na jednu stranu napište přísloví, úsloví či frázi, kterou podle Vás v této skupině nejvíce lidí označí za nejznámější či nejrozšířenější.
- 3) Na druhou stranu papíru naopak napište přísloví, úsloví nebo frázi, kterou v této skupině nikdo nezná – typickou pro Váš region, Vaši rodinu, Vaši sociální skupinu. Pokud žádné takové neznáte, nevadí.
- 4) Zamyslete se nad definicí termínu „přísloví“.

Problematika definice kultury

- **Alfred Louis Kroeber a Clyde Kay Maben Kluckhohn** uvedli už na počátku padesátých let 20. století v článku *Culture: a critical review of concepts and definitions* 161 znění různých definic kultury.

Kultura a příroda

- **Samuel von Pufendorf (1632–1694):**

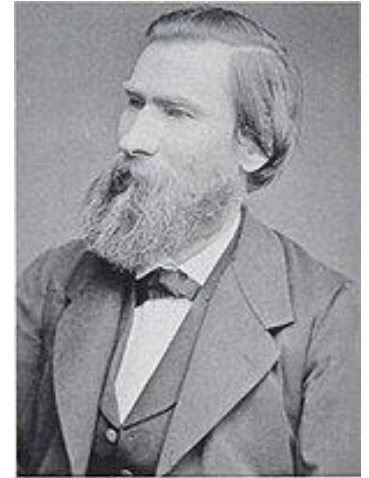
- Kultura jako protiklad k přírodě.
- Kultura zahrnuje všechny lidské výtvořy a společenské instituce – jazyk, vědu, morálku, zvyky, odívání i bydlení.

(Samuel von Pufendorf - Alchetron, The Free Social Encyclopedia, 2019)

- **Johann Gottfried von Herder (1744–1803):** člověk v existenčním zápase nahrazuje své fyzické nedostatky kulturou jako specifickým lidským nástrojem adaptace k prostředí.

Kultura jako „alternativní příroda“

(Moritz Lazarus - Alchetron, The Free Social Encyclopedia, 2019)

- **Moritz Lazarus (1824–1903):**
 - německý židovský autor, zakladatel „psychologie národů“ (Völkerpsychologie)
- **Cultura – natura altera**
- **Kultura doplňuje a pozměňuje přírodu, stává se pro nás novou přirozeností. Nevytrhává nás z přírody, spíše vytváří novou realitu.**

Antropologická definice kultury

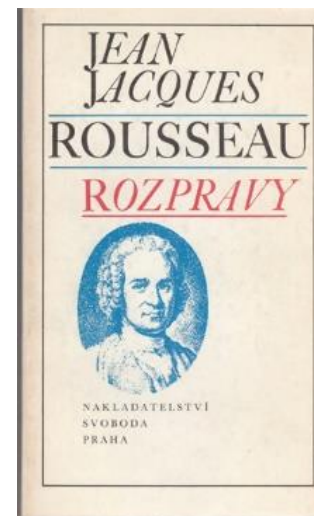
- **Edward Burnett Tylor (1832–1917):**

„komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.“

POZOR – antropologickou definici kultury NELZE používat bez rozmyslu! Je velmi široká, není to definice umění.

Kulturní kritika

- Jean Jacques Rousseau:
(1712–1778)

- „Kůň, kočka, býk, ba i osel mají v lese mnohem větší vzrůst, celé složení těla mohutnější, víc životnosti, síly a odvahy než v domě. Jakmile se stanou domácími, ztrácejí polovinu svých výhod; řekli bychom že všechna naše starost, jak s těmito zvířaty zacházet a jak je živit, je jenom degeneruje. Stejně je tomu s člověkem. Když se stane společenským a otrokem, stane se též slabým, bázlivým, plazivým. Jeho měkký a zženštilý způsob života ničí jeho sílu a odvahu...“ (O příčinách a původu nerovností mezi lidmi, vyd. 1754)

Konstanty definic kultury

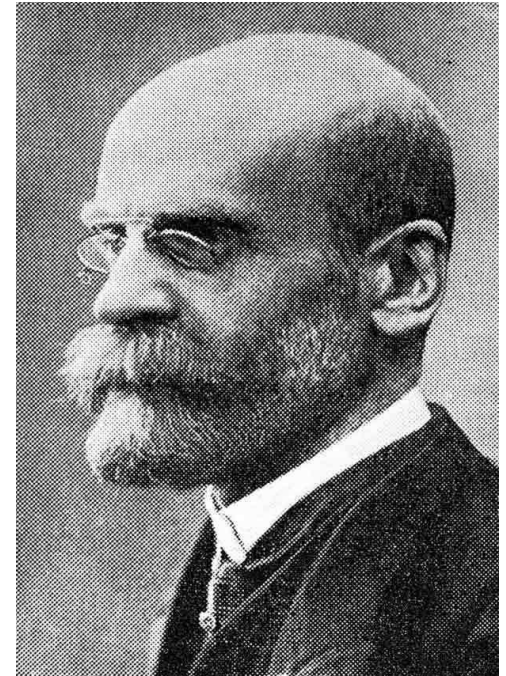
Metadefinice – definice z definic podle Kroebera a Kluckhohna:

KULTURA:

- je produktem,
- je historická,
- zahrnuje ideje, vzory a hodnoty,
- je selektivní,
- lze se jí učit,
- je založena na symbolech,
- je abstrahována z chování a z produktů chování.

Émile Durkheim

- jeden ze zakladatelů moderní sociologie
- od 1887 profesorem na univerzitě v Bordeaux, 1902 Sorbonna
 - 1893 Společenská dělba práce
 - 1894 Pravidla sociologické metody
 - 1897 Sebevražda: sociologická studie
 - 1912 Elementární formy náboženství
- 1898 založil časopis “Sociologická ročenka“(L’année sociologique)
- tzv. Durkheimova škola

(Émile Durkheim - Alchetron, The Free Social Encyclopedia, 2019)

Hlavní rysy díla É. Durkheima

- důraz na kolektivismus – viz definice náboženství v knize *Elementární formy náboženského života* z roku 1912 (Durkheim, 2002):

„...jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.... Druhý prvek, z něhož sestává naše definice, není o nic méně významný než první, neboť s poukazem na to, že idea náboženství je neoddělitelná od ideje církve, připomíná, že náboženství je záležitostí navýsost kolektivní“

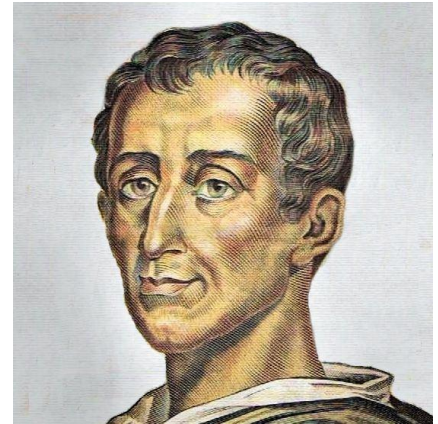
Hlavní rysy díla É. Durkheima

- snaha o nehodnotící (pozitivní) přístup. Hledání co nejvíce objektivních důkazů pro teorie a tvrzení, využívání poznatků jiných věd vč. přírodních
- opozice vůči rasovým předsudkům
- odmítnutí geografického determinismu

Antropo-rasové teorie

- **Arthur de Gobineau (1816–1882):** Esej o nerovnosti lidských ras.
- Národ a čistota jeho krve jsou nejdůležitějším faktorem pro jeho vývoj a historii. Historie lidstva je střetem úsilí árijské rasy a ničitelské úlohy ras nižších.
- Národ je vyšším principem než právo, role osobnosti v dějinách je minimální.

Geografický determinismus

(Montesquieu - Alchetron, The Free Social Encyclopedia, 2019)

- **Montesquieu**

(Charles de Sécondat, baron de la Brède et de Montesquieu, 1689–1755):

- „Stát a zákony nejsou vytvářeny libovolně, ale jsou podmíněny podnebím, náboženstvím, morálkou, pojetím vlády, zvyky a hospodářskými poměry. To vše v souhrnu vytváří ‘obecného ducha národů’.“ (Budil, 1998)
- **Durkheim:** „Sociální fakta mohou být vysvětlena pouze pomocí jiných sociálních faktů.“

Společenská dělba práce

- Dělbu práce poprvé popsal a pojmenoval zakladatel ekonomie Adam Smith. Postupující dělba práce má ale nejen ekonomické, ale také společenské důsledky
(„Jde o jinou funkci dělby práce, než kterou jí obvykle přisuzují ekonomové“ – s. 149)
- od dob průmyslové revoluce – rozšíření dělby práce – seskupování síly a kapitálu
- tlak na specializaci (člověk, který má zájem o všechno, byl dříve považován za dokonalého. Dnes vzbuzuje nedůvěru.)

Dělba práce jako základ bohatství národů – Adam Smith

- „Viděl jsem jednu takovou malou manufakturu, kde bylo zaměstnáno jen deset lidí, a kde proto někteří z nich vykonávali dva nebo tři samostatné úkony. Ale přes to, že byli velmi chudí, a proto nebyli nijak zvlášť vybaveni nutnými stroji, vytvořili všichni dohromady, když se přičinili, asi dvanáct liber špendlíků denně. Na jednu libru připadá více než čtyři tisíce špendlíků střední velikosti. A tak těch deset lidí dokázalo vyrobit za jediný den více než 40 000 špendlíků....Kdyby ovšem byli pracovali každý zvlášť a žádný nebyl tomuto řemeslu vyučen, jistě by žádný z nich nebyl dokázal vyrobit za den ani dvacet špendlíků, a snad ani jediný. ...V každém jiném řemesle a každé jiné výrobě jsou výsledky dělby práce podobné.“

(Smith, 2002)

Důsledky dělby práce – společenská změna

- Primitivnější společnosti

- více podobností
- náboženství zahrnující veškerý život společnosti - individuální vědomí zahrnuje „jen smyslové vjemy a stavy organismu“

- Vyspělejší společnosti

- nárůst sociálních podobností mezi skupinami, růst diverzity uvnitř skupin

(aplikace na profesní typy: menší propast mezi jednotlivými profesemi, rozdíly méně výrazné, ale početnější)

- Důkaz – klesající počet přísloví

Mechanická solidarita

- Je typická pro homogenní systémy, které jsou si navzájem podobné, kde je život utvářen společnou vírou a náboženskou praxí.
- Mechanická solidarita se uplatňuje především v případě příbuzenství (které může být skutečné nebo adoptivní, anebo zcela pomyslné).
- Přetrvává, pokud není rozvinuta dělba práce
- V moderní společnosti oslabuje, společenská solidarita má tendenci stát se organickou
- I tam, kde zůstává odolnější, nespojuje lidi stejnou silou jako dělba práce.

Organická solidarita

- v době rozvinuté dělby práce plní úlohu společenského vědomí
- drží společnost pohromadě

- nebezpečí ANOMIE

(rozklad společnosti, absence nebo oslabení norem a morálních hodnot)

Durkheimův důkaz šíření organického typu solidarity

- Společenská změna mění přístup k právu
- MECHANICKÁ solidarita: důraz na represivní právo – snaha společnosti přísně potrestat přestoupení pevně daných pravidel morálky.
- ORGANICKÁ solidarita: stoupající role restitučního (odškodňujícího) práva – právo vnímáno jako součást společenské smlouvy. Cílem je navrácení do ideálního stavu, nalezení společenského konsenzu (popř. současně náprava trestaného)

Kulturní determinismus v díle Emile Durkheima

- Dokonce i fyziologické rozdíly (např. mezi velikostí lebek) vysvětlovány působením společnosti.

[Podle výzkumu Dr. Lebona] „...rozdílnosti obsahu lebky mezi jedinci téže rasy, jsou tím větší, čím výše je rasa na stupni civilizace. ...rozdíl v obsahu mezi největšími a nejmenšími lebkami dospělých mužů činí v zaokrouhlených číslech 200 kubických centimetrů u gorily, 280 u páriú v Indii, 310 u Australanů, 350 u starých Egyptanů, 470 u Pařížanů, 600 u moderních Pařížanů, 700 u Němců.“ (Durkheim, 2004)

Otázky k zamyšlení

- Jak se vzhledem k rozmachu technologií doplňuje či mění lidské tělo, „příroda“? Jaké jsou společenské aspekty např. anorexie, transsexuality či využívání implantátů?
- Jak vysvětlit stále narůstající počet spolků a neziskových organizací v nejvyspělejších zemích? Není to v rozporu s Durkheimovou myšlenkou stálého šíření organické solidarity?
- Jak se změnila či vyvinula role umělce v moderní společnosti dané dělbou práce?

Reference

- Budil, I.T. (1998). *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton.
- Durkheim, É. (2002). *Elementární formy náboženského života: Systém totemismu v Austrálii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Durkheim, É. (2004). *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Rousseau, J.J. (1989). *Rozpravy*. 2. a rozšířené vydání. Praha: Svoboda.
- Smith, A. (2002). *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut.

Zdroj obrázků: *Alchetron, Free Social Encyclopedia for The World*. (2019). [vid. 2019-06-03]. Dostupné z: <https://alchetron.com/>.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

